

KOPOR TIHAMÉR

LJUBA

Moszkvában a Kijevi pályaudvar futballpályányi várócsarnokában ültünk az unokabátyámmal, valamikor 1979-ben. Minden ülőhely foglalt a hajlított háttámlájú hosszú padokon, ugyanakkor nem volt éppen nagy zsúfoltság, hisz alig álldógtak itt-ott.

A Tisza expresszre vártunk, s még volt hátra vagy két óra a beszállásig.

Nem volt könnyű eljutnunk ideig. Még előző nap kezdtük az akciót, hogy jegyet szerezzünk magunknak a hazautazáshoz. A nagy Szovjetunió a lehetőségek hatalmas birodalma volt, de valahogy pont ahhoz nem lehetett hozzájutni, amire éppen szüksége lett volna a polgárnak. Akkor és ott éppen vonatjegyhez. Pedig valahogyan haza kellett jutnunk Kárpátaljára.

A történet úgy kezdődött, hogy Budapestről hazalátogattam Kárpátaljára, amikor sofőr unokabátyám azzal az ötlettel állt elő, hogy kísérem el egy Moszkva melletti kisvárosba, ahonnan két teherautónyi ruhaszövetet kell szállítania a nagyszülősi varrodába. A Kamaz gépkocsiban kényelmesen elférek mellette, a másik kocsiban, egy öreg ZIL-ben meg a két kocscikisérő utazik. Teherautóval megyünk, aztán vonattal jövünk vissza, közben meg szétnézünk Moszkvában. A másik srác majd hazahozza a Kamazt.

Jó bulinak tetszett, hogy ne mentem volna.

Persze nem ették akkortájt olyan forrón a kását. Nekem, mint külföldinek, a járási miliciáról kellett külön belső útlevelet szereznem. A bratjó elintézte, és másnap kora hajnalban nekivágtunk a kétezer kilométeres kalandnak.

A legendásan szörnyű utak tényleg nagyon rosszak voltak. A Kárpátokon való átkelés talán még Árpád honfoglalóinak is kényelmesebb lehetett, mint nekünk. Igaz, más volt az irány. Az igazsághoz azért hozzátartozik, akadtak már akkor is kiváló autópályaszakaszok, és a nagyvárosok körgyűrűi is megkönnyítették a haladást. Kijevbe szerettem volna benézni, de csak elhaladtunk mellette a körgyűrűn.

Nem túl messze az országúttól narancssárga útépitő gépsorok dolgoztak. Egy másik utat építettek. Az egész ország az 1980-as olimpiára készült. Ez lett az a csonka olimpia, amelyre az afganisztáni megszállás miatt bojkottot hirdettek a fejleményeket tehetetlenül és dühösen szemlélő nyugati országok, akik úgy vélték, erkölcsi feddhetetlenségük feljogosítja őket, hogy egy egész

nemzedéknyi sportoló éveken át szótt álmát kihajítsák a politika légyiszkos ablakán. Jobban mondván nem is egy nemzedéknyit, hisz a kölcsönkenyér visszajár elvén aztán a keletiek sem mentek el a Los Angeles-i olimpiára, mert csak úgy látszódtott kiköszörülni a moszkvai csorbát, hogy onnét is kaptak egy alapos fenéken rúgást a semmiről sem tehető sportolók. Még szerencse, hogy ezzel kvittek is lettek, és a következő olimpiát már egyik nagyfiú sem akarta meghágni. Igaz, az egyik a kommunizmus építésébe olyannyira beleroggyant, hogy már addigra igencsak a végét járta.

Ott azon az úton megtapasztaltam valami nagyon lényeges vonását annak a rendszernek, amelyik oly nagy vehemenciával tört a világ meghódítására, s azt hitte – akár az a régi lágerparancsnok, aki annak idején annyira akarta a nagyapám meg a többi kárpátaljai halálát –, nincs határa és vége az erejének, s az akaratával bármit el tud érni. A világ leghaladóbb rendszere hol kicsinyeskedett még a gyufával is, hol meg vállrándítással intézett el akár milliós veszteségeket, vagy sokkal inkább pazarlásokat.

Megérkeztünk a Moszkvától húszegynéhány kilométer távolságra lévő Noginszk városába, a kelmegyárba a két teherautónyi anyagért, de a szállítványozási irodán azt közölték a sofőrökkel, épp előző nap küldték el az egészet vasúton. Lehet szépen, üresen visszaindulni. Két teherautó kétszer kétezer kilométert tett meg odáig teljesen feleslegesen. No meg ugyanannyit visszafelé is. Nyilván a szakadék szélén tántorgó kapitalista világrendet kívánták ezzel is megalázni: nézzétek, mi még ezt is megtehetjük. Vagy ha nem, hát egyszerűen arról volt szó, hogy a drága telefont afféle egyeztetési apróságokra nem akarták pocsékolni.

Elmentünk aztán, ahogyan terveztük, a moszkvai Kijevi pályaudvarra (innen indultak a Magyarországra tartó vonatok is), hogy jegyet váltunk Munkácsig. Ahogy azt mi elképzeltük... Az első kérdés: van-e előzetes engedélyünk, hogy nemzetközi vonatra felszálljunk? Ilyen ugyan nem volt, de az én útvelemmel mégiscsak lehetett kezdeni valamit. Be kellett menni az állomásfőnökhöz, hogy adjon engedélyt a jegyváltásra. Az unokabátyám persze szóba sem jöhetett, hisz neki, mint belföldinek, már napokkal előbb meg kellett volna szereznie ezt a bizonyos engedélyt. Gabi mindig is nagy dumagép volt, itt is elővette az ékesszólását, és főleg arra hivatkozva, hogy nélküle én teljesen elveszett lény lennék, muszáj, hogy együtt utazzunk, végül csak megkapta az óhajtott *szpravkát*, aztán mehettünk jegyet venni.

Megvoltak a jegyek, vártunk, hogy behúzzák a szerelvényt a peronhoz. A hatalmas váróteremben a Szovjetunió sokféle nációja várta, hogy elindul-

hasson valamerre azon a titokzatos földrészen, amely ugyan egyetlen országként szerepelt az atlaszokban, mégis messze volt mindazon kritériumoktól, amit hagyományosan országnak szoktunk gondolni, hisz szinte lehetetlen volt áttekinteni, magunkba fogadni. Sokkal inkább volt hatalmas országok anakronisztikus konglomerátuma. Amíg vártunk, figyeltem a jövő-menőket, vagy éppen az íves ülőkéjú padokon otthonosan ágyat vetőket, alvókat. Nem volt nagy hangzavar, inkább egy beszédfoszlányokból összeálló furcsa züm-mögő zúgás, amelyet csak a hangosbeszélő nehezen kivehető tájékoztatója szaggatott szét folyton.

Egy tántorgó férfi tartott az egyik kijárat felé, láthatóan jó pár sztogrammmal vodka csuroghatott le aznap már a torkán. Alig haladt el előttünk, furcsa átalakuláson ment át, tizedmásodpercek alatt. Majdhogynem vigyázza vágta magát, aztán erősen tartva az egyenes haladást lassan, megfontoltan lépkedve ment tovább.

Észrevette a rendőröket – röhögött Gabi. – Már ki is józanodott.

Moszkva akkor mintaváros volt, a Szovjetunió fővárosa, s mint ilyen, a rendszer kirakata is akart lenni, csodálja mindenki, akár a távoli tatár föld-ről jött oda, akár valamelyik messzi országból. A boltokat igyekeztek jól ellátni áruval, de azért a GUM áruház előtt nagyon jól lehetett csencselni a magyar farmerekkel vagy kozmetikumokkal. A Noginszki utcán is láttam hosszú sorokat, ahová a helyi lakos – a mindig nála lévő jókora cekkerrel – gondolkodás nélkül beállt, mert jó lesz az még valamire, ami a sor elején lévő árusnál kapható. Épp magyar almát lehetett kapni.

Moszkvában akkortájt – bár még elég messze volt a helyi férfitársadalom által gyűlölt gorbacsovi szesztitalom – nem túrték az utcákon dülöngélő részeket. A rendőrök bevitték az ilyeneket, és rövid úton általában tizenöt nap közmunkára ítélték. Mivel ehhez társult még egy látványos elem – a higiénéire hivatkozva (mert ez állami bentlakást is jelentett) kopaszra nyírták a delikvenst –, kialakult egy szóhasználat az efféle kisebb súlyú deliktumokra: lenyírták tizenöt napra.

Begördült a szerelvény, és némi tolongás, lökdösődés mellett sikerült elfoglalnunk a helyünket a négy személyes fülkében. Mint a legtöbb szovjet létesítmény, ez is nagy és tágas volt. A szerelvény tulajdonképpen két összekapcsolt vonat volt. Az elején álló, nagy és robusztus szovjet vagonok csak a határig, a hátsó része pedig tovább haladt Magyarország felé. Tekintve, hogy mi csak Munkácsig utaztunk, a szerelvény elejébe kaptunk jegyet.

Valamikor az '50-es évek elején talán pont erről a pályaudvarról indult haza, Magyarország felé egy különvonat a magyar kommunista pártvezérekkel

a fedélzetén, akik a nagy generalisszimusz, Joszif Dzsugasvili (a világnak csak Sztálin) születésnapjának a megünneplése okán voltak Moszkvában. Egy kedves ismerősömtől hallottam a történetet, mely szerint az ő nagypapja is rajta volt azon a vonaton mint kékparolis ávós katona, akinek a küldöttség védelme volt a feladata. A dolog úgy esett, hogy a kutya sem akarta bántani a magyar kommunistákat, de a protokoll az protokoll, nekik is muszáj volt így is reprezentálni. Bár ha bárki mégis bántani akarta volna őket, az nyilván a legfelsőbb hadúr akaratából történt volna, s akkor bármilyen testőrség védelme mellett mindenki mehetett volna a lecsóba... ami ott praktikusan a GULAG-ot jelentette akkor.

Szóval háromnapos eszem-iszom, dínom-dánom után voltak az igen fontos magyar elvtársak, de a vodka az semmiképpen sem tudott kifogyni a vonat restijéből, pedig a potentátók derekasan dolgoztak rajta.

Az egyik főember a küldöttségből Apró Antal elvtárs volt, aki valami apró ajándékkal szeretett volna kedveskedni a Keleti pályaudvaron dolgozó melósoknak, akik akkor éppen elvtársak voltak, ezért kiadta a parancsot, hogy amikor begördül a különvonat a pályaudvarra, minden hordár legyen ott. A végrehajtásban nem volt semmi hiba, a pályaudvari őrség felhajtott minden hordárt, és katonás rendben felsorakoztatták őket a sín mellett, ahová a vonatot várták. Arról nem szól a történet, meddig is kellett rémülten ott ácsorogni a pályaudvar cipekedő elvtársainak, de végül is csak begördült a csicsás vonat, amelyre más egyéb halandó nem nagyon tehetett fel a lábát, csak az arra érdemes harcosai a mozgalomnak.

Apró elvtárs kiállt a vagonajtóba. (Na, itt már volt szerepe a testőrségnek, hisz a vodkapusztítás erősen megviselte a nagyon nagy elvtársat, muszáj volt hátulról tartani a hőzentrógerját, ki ne düljön a peron kövére, mert hogy is nézne ki egy ilyen jelenet az ideológiailag még nem kellően felkészített hordárok szeme előtt? Talán még el is röhögnék magukat.)

– Elvtársak! – rikkantotta el magát Apró elvtárs.

A publikum lélegzet-visszafojtva figyelt. Próbált volna csak nem figyelni... Apró elvtárs konzervatív ember volt, szívesebben használt régebbi kifejezéseket, mint az akkortájt is terjedő újakat, így az új keletű hordár szó helyett is inkább a régebbit használta.

– Elvtársak! Én most a moszkvai trógerék üdvözlését hoztam magammal maguknak.

A nem túl nagy lélegzetű szónoklat ezzel véget is ért, Apró elvtárs egy laza kézmozdulattal dolgukra engedte az embereket, egyúttal igen nagy örömet is

okozva nekik, mert – bár elvihette volna bármelyiküket egy nagy fekete autó – senkinek semmi baja nem esett, és ügyesen visszatámolygott a vagonba.

A szerelvény indulására várva, eleinte úgy tűnt, hogy nem is lesz más utastársunk, ketten leszünk a négyszemélyes hálófülkében (de akkor vajon miért kellett agyonbonyolítani a jegyvásárlást – eltekintve a rendszer részét képező paranoiától...). Már majdnem elindultunk, amikor nyílt az elhúzható fülkeajtó, és egy szemrevaló szőke lány nézett be, s némi toporgás után be is lépett, egy közepes bőröndöt cipelve. Százhatvanöt centi magas lehetett, lencsőke, válláig érő haja volt, és ennivalóan kedves mosolygással köszönt: dobrij deny. Térden felüli, világos egyberuhát viselt alig sarkú cipővel, és mégis odafutott a szemünk a formás lábaira. Elöl is rendben voltak a nőisége kellemes halmai, de csak azért, hogy a lábain kívül arra is elkóboroljon a pillantásunk. No, mégiscsak lesz utastársunk, néztünk vigyorogva egymásra Gabival, aztán felpattantunk, segíteni a bőrönd helyre rakásában. Ezt annál is inkább fölöttébb örvendezve tettük, mert éppen lehetett volna valami öreg, krákogó, horkoló háborús veterán is. Akkor még sokféle lehetett különböző rokkantsági fokkal élő idősebb – főleg férfi – II. világháborús veteránokat látni. Ahol valami hivatali intéztnivaló volt, vagy sorban kellett bármiért állni, táblákon hirdették, hogy a háborús *invalidok* soron kívüliséget élveznek. Tekintve, hogy a birodalom mérhetetlenül bürokratikus volt és majdnem minden termékért sorban kellett állni, ez a pozitív diszkrimináció tényleg segített a mankós, görbebotos, sokszor végtaghiányos öregeken. Azt lehetett gondolni, a természet – főleg az idő – majd tesz róla, hogy egyre kevesebben legyenek, annyi évtizeddel a nagy háború után, de aztán a politika nem úgy gondolta, tett róla, hogy feltűnedezzenek a sokkal borzalmasabban eltorzított, sokkal fiatalabb háborús rokkantak, hisz nemsokára Afganisztán is elkezdte ontani őket.

Már nem emlékszem egészen pontosan a nevére, talán Ljubának hívták, és nem leány volt, hanem asszony. Magyarországra utazott, az ideiglenesen hazánkban tartózkodó szovjet déli hadseregcsoport egyik tisztjének feleségéként.

Ez az ideiglenesen hazánkban tartózkodó jelzős szerkezet mindig egy furcsa, kesernyés fintort váltott ki a legtöbb magyar emberből. Hisz kutya-közönségesen egy megszálló hatalom bennünket sakkban tartó haderejéről volt szó. Az ideiglenesség gyakorlatilag az idők végezetéig szólt, hisz csak pár fantasztá hitte komolyan, s gondolta, egyszer majd csak elmennek – mert, hogy azt mondták, csak ideiglenesen vannak itt.

Az meglehetősen pontos meghatározás, hogy – bár megszálló haderőről volt szó – nem minden magyar emberből váltotta ki azt a bizonyos kesernyés fintort, hanem csak a legtöbbször.

Akiből nem, annak okai voltak.

Egyrészt voltak páran, akik hasznot húztak abból, hogy a katonákkal, tisztekkel üzleteltek. Főleg üzemanyaggal, de a fegyvereken kívül szinte minden mással is, kisgépekkel, színes tévével stb. Nem volt az másként a szovjet katonaságnál (akik ugye ideiglenesen...) sem, mint az unokabátyám állami vállalatánál Kárpátalján, ahol két teherautóval elpocsékoltak négyezer kilométer megtételéhez szükséges üzemanyagot, és senkinek a haja szála sem görbült meg miatta. A katonák legalább nem feleslegesen használták el a gázolajat, hanem csak fék nélkül lopták, s aztán eladták. A laktanyák környékén élők – főleg a téeszék erőgépkészítői – meg fél-, vagy harmadáron megvették, de az üzemanyag-elszámolásukat persze a hivatalos árfolyamon intézték, a különbségből meg gyűlt a kis pénzecske. Másrészt meg volt egy nagyon jól meghatározható politikai csoport, amelyik szívesen nevezte magát társadalmi, méghozzá progresszív, haladó társadalmi rétegnek, a párttagok, munkásörök, szakszervezeti vezetők sokszázados tömege. No, ők sem nagyon szorgalmazták volna, hogy eltűnjön az a masszív véderő, amelyik az ideiglenesen itt tartózkodókban testesült meg, szóval úgy volt az jó, ahogy volt – számukra. Ez a progresszív, haladó frazeológia ma is elég jól tartja még magát, bár az ülep már régen nem napkelet felől ragyogja be egüket, hanem egy új és bonyolult rendszerből, amely a Lajtán túlról mutatja az irányt.

Ott, abban a vonatfülkében eszünkbe sem jutott bármiféle politikai konszolidációra gondolni, sem nemzetközi összefüggésben, sem pedig megszállók és leigázottak egymáshoz való viszonyában. Ljuba egészen más irányba terelte a gondolatainkat.

Furcsa volt az a viszony köztünk. Mármint a behemót szovjet birodalom és a térképen a nagy vörös paca melletti apró Magyarország között. Mi nagyjából megszoktuk őket, akár egy furunkulust, megvettük a csempészt villanyfűróikat, a kis hordozható tévéiket, no meg a gázolajat, de valójában nem zavarták a mindennapjainkat. De ők nagyon szerettek itt lenni. Hogy felnéztek-e ránk, vagy irigyeltek minket, nem nagyon lehetett eldönteni, valószínűleg mindkettő igaz volt. Pár évvel később, amikor még inkább belesüllyedt Magyarország a gulyáskommunizmus veszélyes mocsarába, még inkább igyekeztek idejönni. Talán még egy sajátos szelekció is működött a

vörös hadseregben, amikor a Magyarországra vezénylés egyfajta jutalom volt a legkiválóbb tiszteknek és katonáknak. Ők pedig igyekeztek korrekt viselkedéssel meghálálni a lehetőséget.

A hetvenes évek közepén megépült a fogyasztás magyarországi temploma, a Skála Nagyáruház. Volt szerencsém nekem is pár évig a személyzethez tartozni. Amikor Magyarországon ülésezett akár a KGST, akár a Varsói Szerződés küldöttsége, a nehéz tárgyalások végeztével a pártközpontból odaszóltak az áruház vezetőségének, hogy zárás után még fogadjanak egy exkluzív vásárló közönséget.

Annak illusztrálására, hogy mennyire megbecsült pozíció volt egy szovjet tisztnek – még ha a (végtelen idő) tervezett ideiglenes állomásoztatáshoz is tartozott – Magyarországon szolgálni, beugrik egy idevágó történet, melyben magam is részt vettem, botcsinálta tolmácsként. Az áruház civil ruhás rendészei elkaptak egy nőt, aki különböző dolgokat pakolt, még a pénztár előtt, részben a táskájába, részben a ruhája alá. Az elszámoltatás során kiderült, hogy egy mukkot sem tud magyarul, orosz volt a jóasszony. Nagyon öntudatosan felháborodott a zaklatás miatt, és a jegyzőkönyvet író rendész – sokat tapasztalt nyugdíjas rendőrrel volt szó – valami olyat vett ki a dühkitöréséből, hogy köze van az ideiglenesen itt tartózkodókhoz. Ettől megszeppent, és addig nem engedte a maga útjára a szokásos eljárási rendet, szóval nem adta le a jegyzőkönyvet, amíg nem konzultált erről a főnökével, mondván, ilyen esetben azért észnél kell lenni. Másnap reggel már nyitáskor újra ott volt az elvtársnő egy öltönyös férfi kíséretében. A férje volt. Furán állt rajta a szürke öltöny, sokkal inkább hajazott egy aktakukac irodistára, mint büszke szovjet katonatisztre. Nem nagyon értették, mit is akar, így aztán – jobb híján – engem kért fel az ügyeletes rendész, hogy tolmácsoljak. Tudták, onnét való vagyok, s nekik nem volt különbség, ruszki, ruszki. A döcögő nyelvtudással igazi kihívás volt. A lityinánt (kapitány) elvtárs nagyon kétségbe volt esve az asszonya miatt, mert ha a lopás kiderül, nemcsak a legtávolabbi szibériai garnizon körül kergetheti ezután a farkasokat, hanem még a pártkönyvét is elvehetik. Csak a felesége volt jobban magába roskadva, nyoma sem volt az előző napi fennhéjzásának, szipogva állt az ura mellett és a kezét tördelte. Nyilván belátta ő is a lehetséges következményeket – nem mertünk volna a rendészekkel megesküdni, hogy nem csattant el egy két nyakleves is odahaza a pontosabb megértés végett –, sűrűn suttopta: izvenyitye, izvenyitye pazsaluszta (bocsánat, bocsánat kérem). Eltéptük a jegyzőkönyvet. Az emberi viszonyban, a bajban lévő látva elfelejtettük,

eszünkbe sem jutott sem a birodalom, sem a megszállás, sem a kis, sem a nagy politika. Ott egy kétségbeesett ember volt, akivel ugyan kitolhattunk volna, de attól semmi nem változott volna meg.

A Varsói Szerződés a szovjetek megszállta országok katonai szövetségét jelentette, egyfajta ellentéte a NATO-nak. A KGST meg a Közös Piac (már ez is hogy elsüllyedt a történelem feneketlen bugyrában) ellenlábasa próbált lenni azzal a fura névvel: Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa. Korabeli marxista közgazdászok ugyan kötetek tömegét írták meg erről az anakronisztikus gazdasági formációról (leginkább ennek fölényéről a Közös Piacsal szemben), de a lényegét egy magyar humorista fogalmazta meg, amikor arról elmélkedett, milyen címer is tudná kifejezni a KGST lényegét: zöld mezőben hét sovány tehén feji egymást.

Nem volt nagy felhajtás, közel sem nyüzsgött annyi gorilla, mielőtt a kedves, öreg Usztyinov marsall (ő volt a Varsói Szerződés haderőinek főparancsnoka) és a csatlós országok pohos tábornokai bevásároltak. Egy órányi túlórárt jelentett ez a személyzetnek, élménynek azonban nem volt utolsó. Magas, vékony pénztáros barátnőm gyakran volt bemutató modell egy-egy drága bunda megvétele előtt a tábornok elvtársaknak. Azt mondjuk máig sem értem, hogy egy szovjet tábornok miért éppen Magyarországon szerzett be nerc- vagy éppen cobolybundát vásárfiának.

A mi utastársunk, Ljuba, nemcsak szemrevaló, hanem kedves teremtés is volt. Hamar összebarátkoztunk, bár nagyon árnyalt társalgás nem igen tudott kialakulni. Elsősorban közte és köztem volt ez nehéz produkció, hisz eredendően soha nem tanultam meg – még amíg odakint jártam (igaz, magyar anyanyelvű) iskolába, akkor sem – oroszul. Valamennyire persze igen, de éppen csak. Gabi azonban nagyon is elemében volt. Jó kiállású fickóként nagyon értett a nők nyelvén, és még az az előnye is megvolt, hogy alig öt vagy hat évvel korábban töltött el katonaként belső Oroszországban két évet, és ha csak a fele volt igaz a meséléseiből, sok elhanyagolt tisztfeleséget – köztük a századparancsnoka feleségét is – vizsgált meg annak idején. Tehát ismerte azokat a manírokat, amelyekkel pont azokhoz a férfiakhoz tartozó nők hódíthatók. Megnősült ugyan, de szemernyit sem változott a nők iránti rajongó vonzalma. Mivel sármos úriemberként viselkedett, szinte alig fordult elő, hogy ne viszonzta volna a kiszemelt asszonyka a közeledését. Ez közel sem amiatt volt, mert arrafelé túl sok lett volna a ledér nőszemély, sokkal inkább Gabi kitűnő ember- és nőismeretének kellett betudni, mert nagyon gyorsan felismerte a kedvességre, figyelmességre vágyó elhanyagolt nőket,

és tényleg tudott nekik szépet és örömet adni, okozni. A hozzá hasonlóknak ma is mérhetetlen utánpótlást és segítséget nyújtanak hódításaikhoz a hamar érzéketlen fatuskókká változó férjek. A lányok – hisz nős ember volt – nem nagyon érdekelték.

Persze, hogy nekem is tetszett a szép Ljuba, de tudtam, nincs esélyem Gabi mellett. Idősebb is volt tőlem, jobban is nézett ki és mérhetetlen hódítói gyakorlata volt. Annak akkor éppen nem sok jelentősége volt, hogy odahaza, Magyarországon volt egy komoly kapcsolatam, aki aztán a feleségem lett, Ljubát, versenytárs nélkül – némi lelkiismeret-furdalással ugyan – akkor, ott nagyon szívesen becserkésztem volna.

A férfi annyi mindennek ellent tud állni egész életében, kivéve néha a kísértést, szokta volt mondogatni egy barátom.

Gabi magabiztos fölényrel figyelte a nyökögő társalgásunkat, néha be-besegített fordítani, de látszott az önelégült képén, ez a nő már megvan a képzeletében, az éjszaka sötétjében a vonatkerekek álomba ringató távoli kattogásában újabb skalpot fog begyűjteni.

Leszállt a határ felé robogó vonatra az éj a végtelen ukrán mezőn. Az egyik alsó ágyon Gabi, a szemben lévőkön meg Ljuba tért nyugovóra. Nekem a felső priccs jutott. Erősen figyeltem, hogyan alakulnak odalent a dolgok, de alig hallható, elfojtott suttogásoknál többet nem tudtam kivenni a társalgásukból. Aztán a monoton vonatzaj nekem is elhozta az álmot, csak a másnapi, fülkét elárasztó napfény ragyogása ébresztett. A lentiek már rég felébredtek, elrakták az ágynevet, és valószínűleg az étkezőkocsiba mentek, mert nem volt senki a fülkében.

– Na, mi volt? – böktek a fejemmel az ágy felé, amikor Gabi visszaért. Ljuba nem volt vele.

– Nem hallottad? – vágott egy fintort.

– Belealudtam a suttogásokba.

– Na, nem sokat veszítettél. Semmi nem volt. Ledobtam magamról mindent, és teljes harci díszben mellébújtam. De hiába duruzsoltam neki, nem engedett semmit. Azt ismételtette, neki férje van, ő húséges, nem akarja megcsalni, hagyjam békében.

– Lehet, hogy egy kicsit erősebb fellépésre vágyott. Ki tudja, hátha ahhoz van szokva.

– Figyelj ide. Nekem soha nem kellett erőszakoskodnom egyetlen nővel sem. Ezután sem fogok. Azt lehet látni, vagy inkább érezni, ha egy nő csak eljártssza a tiltakozást, de aztán szép lassan hagyja magát meghódítani. De azt is tudni kell, mikor komoly a nem. Ez most az volt. Hát, van ilyen.

Nem véletlenül kérdeztem rá, hátha többre ment volna egy kicsit erőszakosabb, macsósabb fellépéssel, mert láttam már olyat, amikor eredményre szokott az néha vezetni.

Vasút utcai történet ez is.

Anyám szülőfalujában, a Vasút utcában volt és van még talán most is a művelődési ház. A falu legnagyobb épülete, leginkább a szocreál és a klasszicizmus valamiféle keverése, vegyítése motiválta a tervezőt vagy tervezőirodát, mert persze, hogy tucatterv volt, sok hasonlót lehetett látni a birodalomban. Széles lépcsősor, egysoros oszlopcsarnok timpanonnal és hatalmas belső térrel. Igazi multifunkciós épület, amit mozinak, színházteremnek, falusi bálók, sátoros vörös ünnepek megülésére használtak. Sőt, annak is tanúja voltam kisgyerekként, amikor falusi népbírósági ülést tartottak benne. Na, azon az egész falu részt vett. A vád tárgya egy szülőbántalmazás volt. Már nem emlékszem a nevekre, de a vád alá helyezett fickó részegen jól elagyabugyálta a szüleit, és a helyi szovjet igazságszolgáltatás nagyon alkalmasnak találta a deliktumot a népnevelésre, és a helyszínen, egy sajátos, helyiekből választott esküdtszék előtt tartották meg a tárgyalást. A vádlottat elővezették, kikérdezték, bekiabálásokkal megtrágárkodták, hogy mit is kéne az ilyennel csinálni, aztán meghozták az ítéletet, amit – valószínűleg belefért a szovjet btk. erről rendelkező túl-ig szóló évkiosztásába – jóvá is hagyott a hivatásos bíró.

Vendégeskedtem odahaza, épp bál volt a Dom Kultúrban. Azon nemcsak a helyeik, hanem a környékbeliek is részt szoktak venni, legények, leányok egyesén. A más faluból való legények részvétele évszázados dolog volt, a leányoké már kevésbé, nagyon is újdonságszámba ment, csak a legvagányabbak vállalkoztak egyedül efféle kalandra. Főleg – vagy szinte kizárólag csak – városiak, Szőlősről. A legritkább esetben féltették ezek a lányok a jó híruket. Megvolt az már alapozva – a fiúk részéről mindenképpen, de azt sokkal inkább hírhedségnek szokták hívni.

Két nagyobbik unokaöcsémel – édesanyám nővérének és húgának a fiai, pár hónap volt csak közöttünk – én is elmentem mulatni. Tíz órakor szigorúan véget ért a buli, de a művelődési ház előtt még kisebb-nagyobb csoportokban ment a diskurálás, ki kit kíséren haza, pár fiú dülöngélve pislogott bele a bejárat előtti, gyengén megvilágított tér sötétségébe. Három idegen lány is ott volt, készülődtek az állomásra, hogy elérjék még a Nagyszőlősre menő vonatot. Az egyiknek – égimeszelő miniszoknyásnak – nagyon nyomta a szöveget egy fiú, valószínűleg nem eredménytelenül,

mert egyszer csak eltűntek, és nem az állomás irányába. A másik kettőnek meg az idősebbik unokaöcsém kezdte ugyanezt. Bandi elég rabiátus természetű, öntörvényű srác volt, nem nagyon kedveltük egymást kicsikként sem, néha meg is vertem – míg erősebb voltam nála. Az egyik lány valami keményebbet szólhatott be neki – nem érttem, ruszinul ment a társalgás –, mert felhördült és nagyon úgy nézett ki, pofon lesz a vége. Közéjük léptem:

– Normális vagy? Egy nőt akarsz megütni?

– Milyen nőt? – vicsorgott, de azért megállt. – Ez csak egy kis ribanc és most megjátssza magát.

– Akkor sem ütheted meg.

Addigra le is csillapodott, és mintha pár másodperce nem akarta volna felöklelni, egészen nyugodt hangon beszélt vele tovább. A másik lány – akár egy apró kutya, amelyik felismeri, ki védheti meg – odaállt mellém, jelezve a társaságnak, ő már elkelt, ne is próbálkozzon senki. Tizenkettő egy tucat kinézetű volt, de azért erősen cirógatta az önbizalmamat, hogy biztosan tet-szem neki.

A lányok minden áron a vonathoz igyekeztek volna, kérték, kísérjük el őket az állomásig. A harmadik társuk után még kiabáltak egyet-kettőt, de mert nem jött válasz, elindultunk.

Mire az állomáshoz értünk, még láttuk a Szőlős felé haladó szerelvény végét.

A menetrend szerint két óra múlva jött az utolsó vonat.

Kellemesen langyos éjszaka volt, csak a váróteremből kiszűrődő villanyfény, meg a lassan hízó hold világította meg az állomást, a peront. Volt néhány pad is, tíz-tizenöt méterre egymástól. Mindegyik egy-egy fa alatt. Már nem emlékszem, milyen fák voltak, talán hársak lehettek, vagy gömbjuharok, nem túl nagyok, de már jó kis árnyékot adtak. A padok, azok a jellegzetes, állomásokon rendszeresített két ívelt betonállványra csavarozott masszív lécsorból készítették voltak. Azóta is, ha hasonlókat látok, vagy a fehérre meszelt, betonból enyhén cirádásra öntött kerítéselemekből összerakott térelválasztókat, nekem mindig a falusi vasútállomások jutnak eszembe. Lehetséges, hogy még az Osztrák–Magyar Monarchiában szabványosították, és az utódállamok csak úgy megtartották őket. Akkor és ott még nem dívott az újbarbárság, hogy a köztéri elemeket, bútorokat minél hamarabb össze kell törni. A diktatúrának is megvannak azért a pozitív oldalai.

Letelepedtünk a lányokkal a padokra. Nem ugyanazokra. Az éjszaka, a női test közelsége izgalmas bizsergést indított bennem. Jó volt átölelni azt a leányt, félve és óvatosan indított csókolózásban összeformni és a mellék

csodálatos halmait simogatni. A szoknya alá nyúlás már nem nagyon ment, a feltételezett „híre” ellenére ez a hozzám csapódott városi ruszin lány nagyon határozottan kijelölte a határt. Beszélgetni nem nagyon tudtunk, csak próbáltuk körülírni, elmutogatni, mit is akarunk. Ő szívesen beszélgetett volna, én inkább a manuális tevékenységet részesítettem volna előnyben, de úgy is jó volt, amit engedett, hisz a kamaszkorból alig kilépve minden akció, amit azokkal a tétova mozdulatokkal mindketten megtapasztaltunk, euforikus élménnyé váltak, és most, annyi évtizednyi mélységű emlékkútból is felpislákol egy kicsit, ha néha eszembe jut az az éjszaka.

Azt nem tudom, Bandi fel tudná-e idézni azt az estét, a vonatra várakozást a falusi állomás peronjának a padján, ha még itt lenne e világban, és két lerészegedés közben kitisztulna a tudata. De már nincs itt, a két végén tobzódva égetett gyertya elfogyott, ott nyugszik egy dél-borsodi kis falu temetőjében. Pedig ő sokkal, de sokkal tovább jutott, mint a csókolózás, mellsimogatás, tapizgatás. Alig némi előkészítés után egyszerűen, állva meghágtá a pad támlájára hajló leányt, és már el is unta magát, mire megjött az éjféle, utolsó vonat, s elvitte tőlem is azt az izgalmas, kicsi majdnem nőt, hogy bár soha többé ne találkozzunk, de örökre megmaradjon azoknak a tenyerembe simuló kellemes halmoknak az emléke, amelyeknek a tapintását a selymes ruha sikamlóssága csak még izgalmasabbá tette.

Ljuba azon a Moszkva–Budapest vonaton semmit nem érzékeltetett Gabi éjszakai próbálkozásából. Nem volt sértődött vagy feldúlt, valami nagyon egyszerű természetességgel tette helyre és kezelte a dolgot. Vagy, mert úgy gondolta, a férfiak már csak olyanok, hogy megpróbálják kihasználni az adódó alkalmakat, vagy, mert – mivel tényleg szép és vonzó nő volt – megszokta a különböző ostromokat, s azt is megtanulta, hogyan kezelje s verje vissza azokat. Talán egy kicsit többet társalgott velem, már ha annak lehetett nevezni a dolgot, de az idegen nyelven való beszélgetés ott valami egészen érdekes jelenséget is megmutatott nekem. Kellett persze hozzá legalább az a megelőző pár évnyi nyelvtanulás is, de az derült ki, tulajdonképpen sokkal jobban tudtam beszélni, mint azt magamról addig gondoltam, sorra jöttek elő olyan szavak, nyelvi fordulatok, amelyeket muszáj volt valamikor megtanulni, s akkor ott egyéb lehetőség híján az emlékezet tágas raktárából az elme szépen sorban előhalászott. Este, ahogy közeledtünk a határ felé a Kárpátok egyre magasabbra törő szirtjei között, már-már folyékonyan beszélgettünk.

A táj lenyűgöző volt. Az ukrainai síkság után az egyre magasabb hegyek látványa folyton arra készítetett, tapadjak az ablakra és nézzem az addig még

soha nem látott ormokat. Az odafelé vezető úton, a teherautó fülkéjéből semmit nem láttam a Kárpátokból, hisz kora hajnalban indultunk, és mire kivilágosodott, már át is értünk a hegyek között.

A kényelmesen ringatózó vonatfülkében eszembe jutott egy történet, amelyet egyik barátom nagyapjától hallottam a mezőn, szénagyűjtéskor az ebédet követő pihenőidőben, egy nagy, öreg vadkörtefa alatt. A rekkenő nyári hőségben a parasztemberek a mezei munkát délidőben szépen megpihentették, afféle sziesztaként, s a fa hűvösében beszélgetéssel múltatták az időt. Szerettem hallgatni azokat a történeteket, a nagyapám korosztálybeliek fogságemlékeit. Leginkább kétféle téma dominált, az egyik a fiatal legénykoruk és a katonaságuk idejében történtek, meg a fogságbeliek. Mindig ezt a szót használták: a fogságban. Nem gulágoztak, talán nem is ismerték a szó jelentését. Én sem. Sokáig. Amikor először akadt kezembe Varlam Salamovtól, majd Szolzsenyicintől valami írás, ott találkoztam a Gulág szóval, s később a Gulág szigetcsoport címmel is. Azonnal elkezdtem keresgélni a Szovjetunió térképén, merre lehet az a szigetcsoport, s csak a történet további olvasása során derült ki a szó jelentése, s az is, hogy azok a szigetek nem földrajzi nevek, hanem valójában munkatelepek sokaságát jelentették, ahol elsősorban saját nyomorult állampolgáraikat dolgoztatták rabszolgaként, hagyva sok százezernyi embert elpusztulni. Később ugyanezekre a rabszolgatelepekre hurcolták a második világháború hadifoglyait, meg a málenkij robot civiljeit is. Béla bácsi – a barátom nagyapja – Magadanba került egy fafeldolgozó üzembe. Magadan észak-kelet Szibériában található, tengeri kikötő, a Szahalin félszigettel átellenben a szárazföldön, egykor a Gulág szigetek fővárosának is mondták. Majd egymillió rabszolga építette fel a várost az 1920-as évektől kezdődően, s dolgoztak az aranykitermelésben. Reménytelennek látszott, hogy bármikor is hazakerülhet a hosszúra nyúlt málenkij robotból, ezért nagyon kockázatos dologra szánta rá magát. Öncsonkításra. A rabszolgalágerben az öncsonkítás főbenjáró bűnnek számított, hisz az elkövető elsősorban nem magának ártott – azzal a kutya sem törődött volna –, hanem egy termelési eszközt rongált meg, s azzal a szocializmus építését akadályozta. Normális balesetek persze előfordultak, nem is ritkán, hisz a munkavédelem is valami idegen, ellenséges dolog volt, amely csak megmételjezi az új típusú ember rohambrigádokba tömörülő proletariátusát. A normálisan, pusztán balesetben sérült, csonkult ember viszont kerékkötővé vált, azt rövid úton hazazavarták. Ez a haza Béla bácsinak potom nyolcezer kilométernyi távolságot jelentett. Mégis bevállalta. Egy

ledülő esztergagép pont kapóra jött. A hatalmas monstrumot hős módjára igyekezett megtámasztani, de nem sikerült, és bal kézfejét teljesen szétzúzta a gép. Annyiban szerencséje volt, hogy az üzem párttitkára is éppen jelen volt, s az egész annyira szabályos, rendes baleset volt, fel sem merült az öncsonkítás vádja. Sőt, még dicséretet is kapott, amihez dupla fejadag étel járt. No meg a titokban olyan nagyon remélt *bumázska* (elbocsájtó határozat), hogy alkalmatlan a munkára, hazamehet.

Hetekig tartó megpróbáltatás volt az a nyolcezer kilométernyi út. Hol teherautók platójára felkészelkedve, száz kilométereket megtéve, miközben arrafelé a hőmérséklet az év nagyobbik felében alig kúszik pozitív tartományba. Hol meg különböző vonatokon, ritkán személyvonaton, leginkább tehervagonokban, vagy azok tetején, fél kézzel kapaszkodva, hisz a másik ott maradt az Ohotszki-tenger partján. A hosszú út arra is jó volt, hogy megismerje az orosz emberek természetét, lelkét. Szinte csak jókra emlékezett vissza, egy-egy darab kenyérrre, a legyintésre, amikor kiderült, nincs egy kopejkája sem a jegyre, s a kalauz hagyta, hadd utazzon a végállomásig. A nagyapám is csak meghatódva és szeretettel emlékezett a fogságból az orosz emberekre. Ez a két fogságot megjárt ember itt hagyott nekem egy megválaszolatlan – az is lehet, hogy megválaszolhatatlan – rejtélyt. Ha a Szovjetunió egyes polgárai nagyobb részét jólelkű, segítőkész, jámbor emberek voltak, hogy tudott ez a birodalom kitermelni és hét évtizeden át fenn tartani egy olyan embertelen rendszert, mint a kommunizmus? Lehetséges, hogy az a rendszer – mint patkómágnes a vasreszeléket – összegyűjtötte és koncentrált mindazt a társadalmi szemetet, ami akár a birodalomban, akár a megszállt, csatlóssá tett országokban egyébként is megvolt, csak szervezetlenül, egymásról sem tudva voltak egyenként hitványak, mások javaira sóvárgók, az alkotómunkára alkalmatlanok?

Béla bácsi egészen Ukrajna nyugati végéig jutott különböző géperejű járműveken, főleg vonaton. Ott azonban megállt a tudomány, véget értek a szerencsés fordulatok, nem tudott sem platóra, sem pedig vonatra felkapaszkodni. Maradt az apostolok lova, és a végül is az addig megtettekhez képest elenyészően kevés távot – még száz km sem volt már hátra – legyalogolta a szülőfalujáig, a házáig, ahol neki is sikerült sirásra készítenie kisfiát, aki addig még soha nem látta azt a rongyos, bozontos, csavargó kinézetű alakot, az édesapját.

Kedves utastársunktól, a szép Ljubától lassan búcsúzkodni kellett, mert a vonat Munkácshoz közeledett. Munkácson választották szét a szerelvényt

a belföldi vagonokra és a Magyarországra továbbhaladókra. Mi Gabival maradtunk a belföldi részen, Ljuba meg át kellett, hogy hurcolkodjon a magyarra. Na, nem nagy hurcolkodás volt, a bőröndjét kellett átvinnie. Felajánlottam, ne cipekedjen, majd én átviszem.

– Oj, szpászibá – csicseregte és nagyon szép volt a mosolya. – Ocseny szpászibá.

A jegyén szerepelt, melyik kocsi melyik fülkéjében kell tovább utaznia. A kocsiban alig volt utas, rendszerint Csapon szokott megtelni a Magyarországra utazókkal. Az ő fülkéje is üres volt. Feltettem a bőröndöt a rácsos csomagtartóra.

Álltunk egymással szemben, és megmagyarázhatatlanul furcsa volt a lelkem. Nehéz, bús, terebélyesedő ürességgel, amely nem a semmit jelentő üresség volt, hanem nagyon is ott volt, aki ki tudta volna tölteni. Szomorú mosoly volt az ő arcán is.

– Daszvidanyija – szólalt meg, szinte csak lehelve az elköszönést.

Aztán közelebb lépett, egy kicsit pipiskedve arcomhoz hajolt, de nem puszi lett belőle. Hosszú, forró csókban kapaszkodtunk össze. Egy ideig szorítva öleltük egymást, majd kicsit hátrahajoltunk, néztük a másikat, és a félhomályos fülkében is láttuk, a mosolyunk már rég eltűnt, csak valami fájdalmas kis grimasz maradt. Aztán jobb híján újra abba a nagyon erotikus, nagyon izgalmas nyelvjátékos csókba borultunk, ami sok évtized múltán is olyan szép, tiszta és éteri maradt, mint bármely plátói szerelem, amely pontosan attól olyan fájdalmasan gyönyörű, hogy bimbó mivolta miatt akár a mennyország lehetőségeit is magában hordozta.

Természetesen nem tudhatom, eszébe jut-e még annak a ma már idősödő orosz asszonynak az az út, amely során arra hivatkozva, hogy hűséges a férjéhez, finoman és elegánsan szerelt le egy ágyába vágyó nőcsábászt, s aztán egy kamaszkorból alig kilépő, félszeg fiúval szenvedélyes csókban, sőt csókokban mégis bevallotta, szívesen kipróbálná, milyen az a bűnbeesés, amit előző este még olyan kecsesen elhárított. Talán, mert mégis nagyon izgatta a fantáziáját, és egy kicsit ki akarta próbálni, megízlelni, de már azzal a tudattal, úgysem teljesebb be, hisz alig pár perc múlva el kell válnunk egymástól. Akkor még én sem a női lélek kacskaringós csodájaként éltem át az egészet, hanem afféle szerelmi villámcsapásként szédültem bele az egészbbe, ami aztán elkísért még életemben egy kis ideig.

A törtéteknek nem lett folytatása, nem cseréltünk telefonszámot és címet sem. Eltettük a lelkünk legmélyére, ami ott abban a néhány percben

csak a mienk volt. Magamba zártam, elrejtettem, mint egy értékes kincset, amit véletlenül találtam. Gabinak sem dicsekedtem vele, hogy ami neki nem sikerült, nekem akár össze is jöhetett volna.

Eddig várt ez a történet, néhány másikkal összezártam, abban a kis ékszeres dobozban, amelyről egyedül én tudok. Arról, hogy van, de a tartalma néha már nekem is a múlt tovagomolygó ködébe vész, s csak az időnkénti kegyelmi állapotban fordul vissza egy-egy közülük és ragyog át pár pillanatra az idő feneketlen és végtelen óceánjából.

